

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Familie-rechtelijke adaptatiestrategieën van Zuid-Aziatische en Midden-Oosterse migranten in Marokko

Uden, J.J.M. van

Citation

Uden, J. J. M. van. (2023). Familie-rechtelijke adaptatiestrategieën van Zuid-Aziatische en Midden-Oosterse migranten in Marokko. *Asiel & Migrantenrecht*, 14(6-7), 352-354.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3719444>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3719444>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

migratiebeleid in landen buiten de EU

Judith van Uden

Familierechtelijke adaptatiestrategieën van Zuid-Aziatische en Midden-Oosterse migranten in Marokko

Hoe gaan Zuid-Aziatische en Midden-Oosterse migranten in Marokko om met de formele en informele aspecten van geboorte, sterfte, huwelijk en scheiding en hoe beïnvloedt dat hun mensenrechten?

HET TRAJECT

J. van Uden MSc. is PhD kandidaat aan de Universiteit Leiden, bij het Van Vollenhoven Instituut voor Recht, Bestuur en Samenleving.

- Begeleiders: dr. Nadia Sonneveld en prof. dr. Janine Ubink
- Start promotieonderzoek: september 2019, beoogde einddatum: augustus 2024

1. Inleiding

Het hoofddoel van het *Living on the Other Side* onderzoeksproject is het opdoen van grondige empirische en theoretische kennis van migratie en wettelijke (familie)rechten in Marokko.¹ In mijn PhD onderzoek bestudeer ik hoe migranten in Marokko omgaan met grote levensgebeurtenissen. In het onderzoeksproject worden grote levensgebeurtenissen gedefinieerd als geboorte, sterfte, huwelijk en scheiding. Er is gekozen om het familierecht als uitgangspunt te nemen omdat de Marokkaanse autoriteiten en migranten elkaar op dit vlak met elkaar in contact komen, want ook gedurende migratie vinden grote levensgebeurtenissen plaats.

Mijn onderzoeksvraag luidt: hoe gaan Zuid-Aziatische en Midden-Oosterse migranten om met de formele en informele aspecten van grote levensgebeurtenissen?

In deze bijdrage presenteer ik alleen de voorlopige resultaten over geboorte en geboorteregistratie. Hierbij beantwoord ik de vragen: Hoe kijken migranten naar geboorteregistratie in Marokko? Welke obstakels komen migranten tegen met geboorteregistratie? Leidt geboorteregistratie tot waarborging van andere rechten? Zelfs als migranten alle formele stappen die gepaard gaan met geboorteregistratie hebben gevolgd en een geboortecertificaat hebben ontvangen, is er alsnog geen garantie dat zij toegang verkrijgen tot basisrechten wat formeel gezien wel hun recht is. Hierbij speelt ook de agenda van de EU een rol die voornamelijk is gericht op grensbeheer in landen zoals Marokko.

De studie is ingebed in academische en maatschappelijke debatten over het stoppen van Afrikaanse migratie naar Europa, onder meer door het sluiten van migratieovereenkomsten tussen de Europese Unie (EU) en Noord-Afrikaanse regeringen. Toch is er weinig kennis over de wettelijke rechten van migranten in Noord-Afrika en hoe ontvangende staten en migranten daar in de praktijk mee omgaan. De EU werkt sinds 2004 met Marokko samen op het thema migratie.² Hieronder vallen de financiële bijdragen om irreguliere migratie te verminderen door meer grensbeheer, maar ook het ondersteunen van de implementatie van Marokko's nationale immigratiebeleid.³ In dit immigratiebeleid staat het bevorderen van integratie van migranten en het verbeteren van toegang voor migranten tot basisvoorzieningen, zoals onderwijs centraal. Gezien deze samenwerking en de EU's uitgesproken rol als voorvechter van mensenrechten is het urgent om inzicht te verkrijgen of de rechten van migranten in Marokko in de praktijk worden gewaarborgd.

Er is weinig bekend over hoe migranten in het mondiale Zuiden met deze levensgebeurtenissen in de praktijk omgaan. In 2017 verbleven er in Marokko 12.771 migranten uit Azië van wie 82,2% (10.573) met een Midden-Oosterse achtergrond.⁴ Uit systematisch literatuuronderzoek naar migratie in Marokko in de periode 1983 tot 2020 blijkt dat migranten met deze geografische achtergronden niet alleen academisch onderbelicht zijn, maar ook dat geen van deze studies aandacht besteedt aan de manieren waarop migranten omgaan met grote levensgebeurtenissen.⁵ Doordat er geen empirisch academisch en niet-academisch materiaal beschikbaar is, heb ik gekozen voor een

1 Dit onderzoek is gefinancierd door een VIDI-beurs van de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Dr. Nadia Sonneveld heeft het project geïnitieerd. Mede-PhD kandidaat Nada Heddane doet hetzelfde onderzoek – zie het artikel hierna in dit themanummer – maar zij focust op een andere doelgroep.

2 European Commission, 'EU launches new cooperation programmes with Morocco worth € 624 million green transition, migration and reforms'; webpage accessed on 1 June 2023; zie <https://bit.ly/3PWY9ww>.

3 Ministerie van Buitenlandse Zaken, Afrikaanse Samenwerking en Marokkaanse Expatriërs, 2017, 'Politique Nationale d' Immigration et d'asile', zie <https://bit.ly/46F233b>.

4 Higher Planning Commission. 2017, 'Information note from the High Commissioner for Plan on the occasion of Internal Migrants Day', p 1, accessed April 5 2022, zie <https://bit.ly/44G9fu1>.

5 Sonneveld, N., Heddane, N. & J. van Uden. 2023. 'Policy-Driven Migration Research? A Systematic Literature Review of Migration in Morocco'. Centre on Migration, Policy

bottom-up perspectief beginnend bij de ervaringen en percepties van migranten.

2. Geboorteregistratie en respondenten

In deze bijdrage beperk ik me tot geboorte en geboorteregistratie. Het recht op geboorteregistratie wordt opgevat als een 'toegangsrecht' tot andere mensenrechten door non-gouvernementele organisaties (ngo's) en de Verenigde Naties (VN).⁶ Een geboortecertificaat is de eerste formele erkenning van een persoon voor de wet.⁷ Het ontbreken van een geboortecertificaat kan kinderen beletten hun fundamentele rechten op te eisen, zoals toegang tot onderwijs. Hoe kijken migranten naar geboorteregistratie? Welke obstakels komen migranten tegen met geboorteregistratie? En leidt geboorteregistratie tot waarborging van andere rechten?

Door nauwe samenwerking met vijf onderzoeksassistenten heb ik informele gesprekken en (online) semigestructureerde interviews gehouden met in totaal 48 respondenten tussen januari 2021 en juni 2023.⁸ De respondenten verschillen in termen van gender, leeftijd, verblijfsstatus, religieuze affiliatie en land van herkomst. In totaal heb ik gesproken met 36 mannen en 12 vrouwen. De leeftijd varieert tussen de 20 en 65 jaar. Het merendeel, 19 respondenten, heeft een geldig verblijfsbewijs en 13 respondenten zijn erkend vluchteling door de *United High Commissioner for Refugees* (UNHCR). Er zijn twee migranten die geen verblijfsvergunning bezitten. Met geldig verblijfsbewijs doel ik op migranten die op basis van hun studie of werk een verblijfsvergunning hebben ontvangen of met een toeristenvisum tijdelijk in Marokko verblijven. Ook heb ik met Marokkaanse burgers (6) gesproken die getrouwd zijn met migranten of samen een kind hebben. Alle respondenten zijn Moslim, waarvan twee Shi'a Moslims zijn, en één respondent is Sikh. De landen van herkomst zijn divers en bestaan hieruit: Syrië (17), Jordanië (1), Jemen (1), Libanon (2), Afghanistan (7), Pakistan (5), Turkije (2), Marokko (6), Brits Koninkrijk (1) en India (1).⁹

Onder de respondenten behoren ook informanten (8) die niet zelf grote levensgebeurtenissen hebben ervaren, maar wel kennis hierover hebben door bijvoorbeeld hun werk voor ngo's, UNHCR, universiteit of ambassade.

3. Voorlopige bevindingen

3.1 Juridische context

In 2014 heeft de Marokkaanse overheid een nieuw asiel- en immigratiebeleid aangenomen.¹⁰ Het immigratiebeleid richt zich op het verbeteren van de integratie van migranten en het versterken van toegang tot basisvoorzieningen, zoals onderwijs.¹¹ Het feit dat de rechten van migranten niet zijn verankerd in wetgeving over immigratie, laat een juridische vacuüm achter op het gebied van migratie in Marokko.¹² In plaats daarvan wordt er op basis van ministeriële circulaire ad hoc

besloten over migratiezaken, wat leidt tot (juridische) onzekerheid en inefficiënte implementatie.¹³

In het Marokkaans Islamitisch familierecht, *Moudawana al-usra*, wordt onder andere ouderschap gereguleerd.¹⁴ In het Marokkaans familierecht worden de rechten en plichten van ouders beschreven. Bij het vaststellen van ouderschap speelt een huwelijkscontract een belangrijke rol, aangezien vaderschap wordt vastgesteld op basis van huwelijk, erkenning door de vader of seksuele relaties gedurende de verlovingsperiode.¹⁵ Moederschap daarentegen wordt bepaald door geboorte.¹⁶

Het Marokkaans Islamitisch familierecht is van toepassing op Marokkaanse burgers, vluchtelingen en staattoelen die in Marokko verblijven.¹⁷ Over migranten en asielzoekers wordt niks vermeld en dus is ongewis wat hun rechten en plichten zijn.

In Marokko dient de geboorte van een pasgeborene binnen dertig dagen geregistreerd te worden bij de Marokkaanse burgerlijke stand.¹⁸ Zodra deze termijn verstreken is hebben ouders een verklaring van een familierechter nodig om het kind met terugwerkende kracht te registreren. Ouders moeten dan hun identiteitspapieren, de geboortenotificatie en een huwelijkscontract laten zien om een geboortecertificaat te ontvangen van de Marokkaanse autoriteiten.¹⁹ Een geboortecertificaat is de eerste formele erkenning van een persoon voor de wet.²⁰

Het wordt problematisch wanneer ouders geen huwelijkscontract kunnen laten zien als ze hun kind willen registreren. In het Marokkaans familierecht wordt een huwelijk gedefinieerd als een juridisch contract en hiermee wordt het belang van de formele erkenning van een huwelijk benadrukt²¹ – dit terwijl in het Midden-Oosten en Noord-Afrika informeel gesloten huwelijken gebaseerd op religieuze overtuigingen niet ongewoon zijn, en Marokko is hierop geen uitzondering.²² Bij informeel gesloten huwelijken is het huwelijk (nog) niet geregistreerd bij een overheid. Problemen dienen zich aan zodra ouders hun huwelijk niet kunnen bewijzen en hierdoor hun kind niet kunnen registreren.

3.2 Geboorteregistratie in de praktijk

De voorlopige bevindingen die ik presenteer laten zien hoe een divers aantal migranten verschillend omgaat met geboorteregistratie en waarom dat zo is, in plaats van generaliseerbaarheid in een bredere context.

Percepties van migranten ten aanzien van geboorteregistratie

Er zijn onder migranten verschillende perspectieven wanneer en of geboorteregistratie van belang is. De meeste migranten die formeel getrouwd zijn met een Marokkaanse partner waren zich bewust van de termijn van registratie en registreerden hun kind zonder verdere twijfel of discussie binnen de dertig dagen termijn.

De eerste reden waarom andere migranten de formele termijn voor geboorteregistratie overschrijden is dat zij veronderstellen dat zij, net als in hun land van herkomst, hun kind nog jaren na dato kunnen

and Society (COMPAS), University of Oxford. Working paper 164, zie <https://bit.ly/3Dkxdzc>.

6 Elmolla, J.H. 2019, 'Birth Registration in Crisis: Exploring a Rights-Based Approach to Birth Registration through the Experience of Syrian Refugees', *International Journal of Refugee Law*, 31(4), p. 541-566.

7 United Nations Legal Expert Group. 2019, 'United Nations Strategy for Legal Identity for All', zie: <https://bit.ly/44LeV65>.

8 De onderzoeksassistenten hebben een Syrische (2), Afghaanse (1), Marokkaanse (1) en Amerikaanse (1) achtergrond.

9 In verband met de mogelijkheid om meerdere nationaliteiten te bezitten komt het aantal respondenten hoger uit dan het totaal aantal respondenten dat heeft meegewerkt aan dit onderzoek.

10 Ministerie van Buitenlandse Zaken, Afrikaanse Samenwerking en Marokkaanse Expatriërs, website, bekeken op 15 Juli 2023, zie: <https://bit.ly/3pKIKOR>.

11 Ministerie van Buitenlandse Zaken, Afrikaanse Samenwerking en Marokkaanse Expatriërs, 2017, 'Politique Nationale d' Immigration et d'asile', zie <https://bit.ly/46F233b>, p. 7.

12 Persoonlijke communicatie met Salma Agnaou (PhD), hoofd van juridische zaken bij UNHCR Marokko, en El Kbir Lemseguem, advocaat en gespecialiseerd op het gebied van migratie en asiel in Marokko.

13 Natter, K. 2023, *The politics of immigration beyond liberal states: Morocco and Tunisia comparative perspective*, Cambridge University Press: New York, p. 99-103.

14 *Moudawana al-usra*, 2004, Marokkaans familierecht, wetboek over ouderschap en het bewijzen ervan, artikel 150-170.

15 *Moudawana al-usra*, 2004, Marokkaans familierecht, wetboek ouderschap en het bewijzen ervan, artikel 152.

16 *Moudawana al-usra*, 2004, Marokkaans familierecht, wetboek certificatieprocedures en inhoud over echtscheidingen, artikel 147.

17 *Moudawana al-usra*, 2004, Marokkaans familierecht, wetboek algemene bepalingen, artikel 2.

18 Marokkaans Ministerie van Binnenlandse Zaken, website bekeken op 30 augustus 2022. Link: <https://bit.ly/3XSjBoj>.

19 Ibidem.

20 United Nations Legal Expert Group, 2019, 'United Nations Strategy for Legal Identity for All', zie: <https://bit.ly/44LeV65>.

21 *Moudawana al-usra*, 2004, Marokkaans familierecht, wetboek algemene bepalingen, artikel 4.

22 Mir-Hosseini, Z. 1993, *Marriage on trial: A study of Islamic family law*, I.B. Tauris: London; Fioule, J. C. C. M. (2021), *Publicity, discretion, and secrecy through becoming a Moroccan couple*, (thesis) Universiteit van Amsterdam, zie: <https://bit.ly/3XLVvzv>.

registreren. Zodra deze termijn is verstreken hebben ouders een verklaring van een familierechter nodig om het kind met terugwerkende kracht te registreren. Dit kost tijd en geld, want juridische assistentie is hierbij een vereiste.²³

Een tweede reden waarom sommige migranten hun pasgeborene niet registreren is omdat zij door urgente problemen, zoals het zoeken naar een woning of inkomen, niet zijn toegekomen aan het registreren van hun kind.

Ten derde, hechten weer andere migranten geen waarde aan het registreren van hun kind, omdat zij hun verblijf in Marokko als tijdelijk zien; zij nemen zich voor hun kind later te registreren in een ander land.

Taal speelt hierbij een cruciale rol, want toegang tot informatie over geboorteregistratie procedures is een vereiste. Zo registreren Arabischspreekende ouders uit het Midden-Oosten hun kinderen met meer gemak dan migranten uit Zuid-Azië, die geen Arabisch spreken. Ook zijn sociale relaties met andere migranten en/of Marokkaanse burgers waardevol om inzicht te krijgen in geboorteregistratie procedures. Tot slot, spelen ngo's een belangrijke rol in het verlenen van juridische en financiële hulpverlening aan migranten.

Obstakels bij geboorteregistratie

Ten eerste blijkt geboorteregistratie in de praktijk voor migranten met beperkte geldelijke middelen financieel belastend; daardoor ervaart deze groep op dag één van de geboorte van hun kind problemen met ziekenhuispersoneel, dat geen geboortenotificatie overhandigt zolang de rekening van de ziekenhuiskosten niet is betaald.

Een tweede barrière is dat in Marokko bij het registreren van een geboorte gevraagd wordt om een huwelijkscontract. Dit geldt voor migranten in Marokko die met een Marokkaanse burger zijn getrouwd of als vluchteling of als stateloos persoon in Marokko formeel zijn getrouwd.²⁴ Echter, worden ook migranten die onderling trouwen in Marokko om een huwelijkscontract gevraagd ondanks dat het Marokkaans familierecht niet op hen van toepassing is.²⁵

Ten derde speelt ook mee dat formeel trouwen niet voor alle migranten haalbaar is, want voordat een stel formeel kan trouwen in Marokko, moet bewezen worden dat het in aanmerking komt voor het huwelijk. Daarbij spelen de burgerlijke staat, gezondheid, leeftijd en religie een rol. Familierechters kijken naar verschillende civiele documenten om vast te stellen of de partners in aanmerking komen, zoals een kopie van het geboortecertificaat en een administratief certificaat om religieuze overtuiging vast te stellen voor beide verloofden.²⁶

Alleen hebben migranten met beperkte financiële middelen of vluchtelingen vaak beperkte toegang tot civiele documentatie, zoals hun geboorte en administratief certificaat, door de geografische afstand en gebrek aan diplomatieke representatie van de overheden van hun landen van herkomst.²⁷ Het Marokkaanse Ministerie van Buitenlandse zaken maakt soms uitzonderingen voor migranten waarvan de overheden niet diplomatiek zijn gerepresenteerd in Marokko.²⁸ Andere migranten huren om de afstand te overbruggen advocaten in of schakelen informeel een tussenpersoon in om voor hen de juiste civiele documentatie op te vragen en op te sturen.

Verscheidene Syrische respondenten vertelden dat bijvoorbeeld het vernieuwen van een paspoort rond de duizend dollar kost. Voor

sommige respondenten is dit financieel niet haalbaar en is formeel huwen daarom niet mogelijk in Marokko. Er heerst daarnaast ook angst onder vluchtelingen om met de overheden in contact te treden waarvoor zij zijn gevlucht. Op deze manier worden vluchtelingen duizenden kilometers verderop in Marokko geraakt door de politieke instabiliteit in hun land van herkomst.

Leidt geboorteregistratie tot waarborging van andere rechten?

Zelfs als migranten alle formele stappen die gepaard gaan met geboorteregistratie hebben gevolgd en een geboortecertificaat hebben ontvangen, is er alsnog geen garantie dat zij toegang verkrijgen tot basisrechten – wat formeel gezien wel hun recht is. De praktijk blijkt weerbarstig, ter illustratie richt ik mij nu op toegang tot onderwijs. Doordat er geen alomvattend immigratiewetboek bestaat maar enkel immigratiebeleid, is het niet duidelijk is wat de rechten van migranten zijn. Wel heeft het Ministerie van Educatie in mei 2018 een circulaire uitgebracht waarin staat dat alle kinderen van migranten toegang moeten krijgen tot publieke scholen.²⁹ Formeel gezien zou een geboortecertificaat voldoende moeten zijn om een kind in te schrijven op een school.³⁰ Maar schooladministraties zijn niet altijd op de hoogte van de nieuwste ministeriële circulaire of besteden er weinig aandacht aan.³¹ In buurten waar veel migranten wonen, hebben schooladministraties gaandeweg geleerd dat een kind van een migrant het recht heeft op onderwijs, maar in buurten waar er weinig kinderen van migranten leven is deze kennis afwezig.³² Met als gevolg dat een kind zich niet kan inschrijven op school.

4. Tentatieve conclusies

Als onderdeel van mijn onderzoek naar migratie en het (familie) recht kijk ik naar geboorteregistratie van de kinderen van migranten in Marokko. Het recht op geboorteregistratie wordt opgevat als een 'toegangsrecht' tot andere mensenrechten door ngo's en de VN.³³ Een geboortecertificaat is de eerste formele erkenning van een persoon voor de wet.³⁴ Het ontbreken van een geboortecertificaat kan kinderen beletten hun rechten op te eisen, zoals toegang tot onderwijs. In mijn onderzoek komen de diverse perspectieven aan de orde van migranten ten aanzien van geboorteregistratie, tegen welke uiteenlopende obstakels ze aanlopen bij geboorteregistratie en de beperkte waarborging van rechten in de praktijk – zelfs wanneer een kind wel over een geboortecertificaat beschikt en formeel recht heeft op, bijvoorbeeld, onderwijs.

Daarom ben ik van mening dat de Marokkaanse overheid meer zou moeten toezien dat het immigratiebeleid daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Heldere wetten zouden de rechten van migranten moeten vastleggen.³⁵ Ook is additionele financiële hulp van ngo's nodig die migranten assisteren bij het benaderen van Marokkaanse publieke instanties. De agenda van de EU is voornamelijk gericht op grensbeheer in landen zoals Marokko, terwijl er meer aandacht uit zou moeten gaan naar de bevordering van toegang tot fundamentele rechten en menselijke waardigheid van migranten in Marokko. ◀

23 Een respondent vertelde dat het anderhalf jaar duurde voordat zijn zoon geregistreerd was.
24 *Moudawana al-usra*, 2004, Marokkaans familierecht, wetboek algemene bepalingen, artikel 2.
25 Persoonlijke communicatie met El Kbir Lemseguem, advocaat en gespecialiseerd op het gebied van migratie en asiel in Marokko.
26 *Moudawana al-usra*, 2004, Marokkaans familierecht, wetboek formaliteiten en administratieve maatregelen om een huwelijkscontract te legaliseren, artikel 65.
27 In Marokko is er geen Syrische of Afgaanse diplomatieke representatie aanwezig.
28 Persoonlijke communicatie met El Kbir Lemseguem, advocaat en gespecialiseerd op het gebied van migratie en asiel in Marokko.

29 Persoonlijke communicatie met Zineb Gormat, PhD-onderzoeker en een regionale directeur van nationale Ngo in Marokko die anoniem wil blijven.
30 Persoonlijke communicatie met El Kbir Lemseguem, advocaat en gespecialiseerd op het gebied van migratie en asiel in Marokko.
31 Persoonlijke communicatie met Zineb Gormat, PhD-onderzoeker en een regionale directeur van nationale Ngo in Marokko die anoniem wil blijven.
32 Persoonlijke communicatie met een regionale directeur van nationale Ngo in Marokko die anoniem wil blijven.
33 Elmolla, J.H. 2019, 'Birth Registration in Crisis: Exploring a Rights-Based Approach to Birth Registration through the Experience of Syrian Refugees', *International Journal of Refugee Law*, 31(4), p. 541-566.
34 United Nations Legal Expert Group, 2019, 'United Nations Strategy for Legal Identity for All', zie: <https://bit.ly/44LeV65>.
35 Persoonlijke communicatie met El Kbir Lemseguem, advocaat en gespecialiseerd op het gebied van migratie en asiel in Marokko, en Salma Agnaou (PhD), hoofd van juridische zaken bij de UNHCR Marokko.